

Anvisning för omhändertagande av avlidna i Region Norrbotten

Innehållsförteckning

Anvisning för omhändertagande av avlidna i Region Norrbotten.....	1
Bakgrund	3
Syfte.....	3
Omfattning.....	3
Lagrum och styrande förutsättningar.....	3
Allmänt om dödsfall	5
Fastställande av döden.....	5
Undersökning av avliden	5
Ansvar för avlägsnande av explosiva implantat.....	6
Fastställande av identitet	6
Dödsbevis och intyg om dödsorsak.....	7
Specifikt om dödsfall.....	7
Misstanke om onaturligt dödsfall inom hälso- och sjukvården.....	7
Misstanke om onaturligt dödsfall	7
Barn	8
Anmälan till Inspektionen för vård och omsorg enligt Lex Maria.....	8
Ansvar vid dödsfall på Region Norrbottens sjukvårdsinrättningar inom länet	8
Ansvar vid dödsfall utanför sjukvårdsinrättning i länet	8
I kommunens särskilda boendeformer.....	8
Dödsfall i bostad eller annan plats som inte är offentlig	9
På offentlig plats.....	9
Ansvar vid dödsfall utanför Region Norrbotten	9
Remitterad patient	9
Ej remitterad patient	10
Ansvar vid dödsfall utanför Sverige.....	10
Ansvar vid dödsfall avseende invånare från annat län	10
Remitterad patient	10
Ej remitterad patient	10
Ansvar vid utländska medborgares dödsfall.....	10
Utländsk medborgare.....	10
Övriga transporter.....	11

Efterlevande.....	11
Underrättelse av dödsfallet till närstående	11
Minderåriga barn	11
Visning av den avlidne	11
Den avlidnes egendom, bostad, husdjur, vapen och ammunition	12
Ansvar för upprättande av lokala rutiner kring omhändertagande av avlidna	12
Checklista vid konstaterande av dödsfall utanför sjukhuset.....	13

Bakgrund

I hälso- och sjukvården ingår att ta hand om avlidna. Dessa uppgifter ska fullgöras med respekt och värdighet för den avlidne. De åtgärder som måste vidtas i samband med ett dödsfall och inte kräver läkares medverkan ska utföras av den huvudman som har hälso- och sjukvårdsansvaret i det enskilda fallet. Regionen eller kommunen ansvarar för förvaring av avlidna i avvaktan på kistläggning och bisättning. Kommunerna ansvarar för att ta hand om dem som avlider i särskilda boendeformer. Regionen ansvarar för motsvarande omhändertagande i övriga fall. Regionen ansvarar dessutom för all bårhusverksamhet. Hälso- och sjukvårdens ansvar upphör när den avlidne lämnats ut för kistläggning eller motsvarande, beroende av traditioner i olika religioner. Regionen har inte i något fall ansvar för balsamering eller transport till kremering.

Syfte

Att beskriva ansvarsfördelning, kostnadsfördelning och hur omhändertagande av avlidna skall hanteras Region Norrbotten. Anvisningen är övergripande för Region Norrbotten och ska kompletteras med en för verksamheten anpassad rutin. Respektive verksamhetschef ansvarar för att sådan lokal rutin utformas där så är nödvändigt.

Omfattning

Rutinen gäller samtlig offentligt finansierad vård i Region Norrbotten. Detta inkluderar även privata hälsocentraler inom vårdvalet och vårdgivare verksamma enligt nationella taxan.

Lagrum och styrande förutsättningar

[Begravningsförordningen \(1990:1147\)](#)

[Begravningslagen \(1990:1144\)](#)

[Cirkulär 2005:52 från Sveriges Kommuner och Landsting ”Underlag för rutiner kring omhändertagande av avlidna”.](#)

[Hälso- och sjukvårdslagen \(HSL\) 2 kapitlet 1§ och HSL 7 kapitlet.](#)

[Lag \(1987:269\) om kriterier för bestämmande av människans död.](#)

[Lag \(1995:832\) om obduktion m.m.](#)

[Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om vissa åtgärder inom hälso- och sjukvården vid dödsfall \(HSLF-FS 2015:15\).](#)

[Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om kriterier för bestämmande av människans död \(SOSFS 2005:10\).](#)

[Socialstyrelsens föreskrifter om att utfärda intyg i hälso- och sjukvården \(HSLF-FS 2018:54\).](#)

[Socialstyrelsens föreskrifter om ändring i föreskrifterna \(HSLF-FS 2018:54\) om att utfärda intyg i hälso- och sjukvården \(HSLF-FS 2020:87\).](#)

[Vårdhandboken, Omhändertagande av avliden, 2020-04-22.](#)

[Vårdhandboken, Dödsfall, 2020-04-22.](#)

Allmänt om dödsfall

Fastställande av döden

Fastställande av döden innebär att konstatera dödsfallet eller dödförklara en person. Legitimerad läkare eller den som har ett särskilt förordnande att utöva läkaryrket skall fastställa att döden har inträtt och det ska ske så snart det är praktiskt möjligt. Tiden för dödens inträde får fastställas med ledning av uppgifter från vårdpersonal, närstående eller andra som har kännedom om förhållandena.

När ett dödsfall är fastställt ska en läkare skriva ett dödsbevis och ett dödsorsaksintyg. Det kan vara olika läkare som skriver beviset och intyget.

Läkare får fastställa att döden har inträtt utan att personligen ha gjort den kliniska undersökningen om:

- Dödsfallet är förväntat på grund av sjukdom eller nedsatt hälsotillstånd med förmodad begränsad överlevnad, eller om
- Den avlidne uppvisar uppenbara dödstecken i form av förändringar som inte är förenliga med fortsatt liv.

Förutsättningen för att läkaren inte ska behöva göra undersökningen är att:

- En legitimerad sjuksköterska har gjort denna undersökning och meddelat läkaren resultatet och att
- Läkaren har tillgång till relevanta och tidsmässigt aktuella uppgifter om den dödes tidigare medicinska tillstånd.

Vid förväntade dödsfall kan alltså den kliniska undersökningen göras av legitimerad sjuksköterska men det är läkaren som fastställer dödsfallet och skriver dödsbevis. Sjuksköterskan ska efter undersökningen dokumentera att samtliga indirekta kriterier är uppfyllda i patientens journal.

Den läkare som vid ett dödsfall har fastställt att döden inträtt ska i den avlidnes patientjournal ange

1. datum och klockslag för när döden fastställts,
2. på vilket sätt döden fastställts, och
3. om och i så fall hur den avlidne identifierats

Undersökning av avlidne

Innan dödsbevis utfärdas ska läkaren göra en noggrann yttre undersökning av den avlidne om det inte är klart att en rättsmedicinsk undersökning ska göras. Undersökningen ska särskilt inriktas på frågan om det kan finnas skäl att anmäla dödsfallet till polismyndigheten om det finns tveksamhet eller om dödsfallet ska anmälas till polismyndigheten ska undersökningen avbrytas omgående.

Ifall kläderna behöver klippas upp undviker man i möjligaste mån att förstöra bevis. Kläder och andra föremål sparas och lämnas till polisen enligt lokalt fastställd rutin. Alla vidtagna åtgärder dokumenteras.

Ansvar för avlägsnande av explosiva implantat

För att tillåta kremering kräver krematorierna regelmässigt att implantat som kan explodera har avlägsnats, exempelvis hjärtstimulator (pacemaker). Läkaren ska vid undersökningen av den avlidne efterforska om denne har något explosivt implantat.

Läkaren som utfärdar dödsbeviset ansvarar för att åtgärd för att avlägsna implantatet utförs.

Meddelande till bårhus

Namnkort ska alltid fyllas i och skickas med till bårhus även om obduktion inte ska utföras (se mer information under [namnkort med information till bårhus](#)). Det är viktigt att ange om explosivt implantat finns i kroppen och att det ska avlägsnas.

Fastställande av identitet

Om identiteten är känd skrivs dödsbevis av läkaren som konstaterar dödsfallet.

Om identiteten är okänd eller osäker ska reservnummer användas för att upprätta dödsbeviset. Polisanmälan ska göras och polisen ansvarar därefter för att identifiering sker.

Identitetsband

Den avlidne ska märkas med sedvanligt identitetsband av plast runt hand eller fotled. På identitetsbandet ska framgå namn och personnummer alternativt reservnummer.

Namnkort med information till bårhus

Före transport till bårhus ska namnkort (med information till bårhus) fyllas i. Fäst det ena namnkortet runt handleden eller fotleden och fäst det andra på kläderna när den döde är färdigklädd.

Namnkort upprättas i två likadana exemplar med uppgift om:

- Identitet
- om närstående informerats
- inrättning, klinik, avdelning eller hemadress
- dödsdatum
- om obduktion planeras
- om den avlidne har explosivt implantat inopererat
- namn på den läkare som konstaterat dödsfallet
- smittfarligt tillstånd förelegat t.ex. hepatit, HIV eller tuberkulos
- om cytostatika/cytotoxiska läkemedelsbehandling getts under de senaste 24 timmarna före döden.

Dödsbevis och intyg om dödsorsak

Dödsbevis är ett intyg som upprättas av den läkare som fastställt dödsfallet och ska skickas till Skatteverket inom en arbetsdag. Den läkare som skriver dödsbeviset ansvarar för att dödsorsaksintyg, skrivs inom tre veckor och skickas till Socialstyrelsen. Vid polisanmälan av onaturliga dödsfall ska dödsbeviset lämnas till polisen och kopia ska skickas in till skatteverket.

Dödsbevis och dödsorsaksintyg ska utfärdas och lämnas till Skatteverket respektive Socialstyrelsen genom myndigheternas elektroniska tjänster för ändamålet eller via blankett. Vid polisanmälan ska blanketten för dödsbevis alltid användas. [Dödsbevis och dödsorsaksintyg e-tjänst och blanketter](#).

Utfärdandet av dödsbevis eller intyg om dödsorsak är inte avgiftsbelagd.

Specifikt om dödsfall

Misstanke om onaturligt dödsfall inom hälso- och sjukvården

Vid dödsfall som kan misstänkas ha samband med fel eller försummelse inom hälso- och sjukvården, ska chefsläkare med lex Maria ansvar kontaktas för bedömning om lex Maria anmälan, anmälan av riskindivid till IVO och/eller polisanmälan skall göras.

Misstanke om onaturligt dödsfall

Vid misstanke om onaturligt dödsfall ska alltid polis kontaktas.

Exempel på dödsfall som räknas som onaturlig död:

- Dödsfall som orsakats av yttre påverkan samt dödsfall där yttre påverkan inte kan uteslutas
- Olycksfall eller självmord
- Missbrukare som påträffas död
- Framskriden förruttnelse
- När någon anträffas död och tidigare sjukdomsbild inte kan förklara dödsfallet
- Barn som avlidit utanför sjukhus
- När den avlidne inte har kunnat identifieras

Läkaren ska rådfråga Polismyndigheten i de fall hen är osäker på om en polisanmälan ska göras eller inte. Om Polismyndigheten har rådfrågats, ska det dokumenteras i den avlidnes patientjournal.

Polisanmälan ska göras av den läkare som fastställt att döden inträtt eller som ska utfärda dödsbeviset. Läkaren bör göra anmälan personligt, via exempelvis telefon.

Vid polisanmälan övertar polismyndigheten ansvaret och transporten till rättsmedicinsk avdelning. Polismyndigheten underrättar den läkare som utfärdat dödsbeviset om det beslutas att någon rättsmedicinsk undersökning inte ska göras och då ansvarar läkaren för utfärdande av dödsorsaksintyg.

Barn

Till barn räknas personer som inte fyllt 18 år. Alla barn som avlider utanför sjukhuset räknas som onaturliga dödsfall och polis tillkallas till platsen för att säkerställa bevismaterial. Undantaget är svårt sjuka barn som vårdas i hemmet där dödfallet är förväntat enligt dokumentation i journalhandling som finns tillgänglig i hemmet.

Den läkare som konstaterar dödsfall ska göra en anmälan till polismyndigheten om inte uppenbar naturlig dödsorsak föreligger. Information till föräldrarna om att polismyndigheten underrättas rutinmässigt och att det är lagstadgat.

Anmälan till Inspektionen för vård och omsorg enligt Lex Maria

Följande dödsfall ska anmälas till Inspektionen för vård och omsorg (IVO) enligt Lex Maria:

- Dödsfall som misstänks ha samband med fel eller försummelse inom hälso- och sjukvården. Anmälan ska även ske till polisen då dessa dödsfall räknas som onaturlig död.
- Om en patient i samband med undersökning, vård eller behandling begått självmord eller inom fyra veckor efter vårdkontakt begått självmord ska en bedömning om Lex Maria anmälan ska göras enligt Lex Maria anvisning för Region Norrbotten.

Ansvar vid dödsfall på Region Norrbottens sjukvårdsinrättningar inom länet

Regionens ansvar är att transportera den avlidne till och förvara den i bårhus till dess att den kan överlämnas till de närstående eller annan som ordnar med begravning.

Avlider en person på annan inrättning än sjukhus står den hälsocentral där den avlidne var listad för transportkostnaden till bårhus.

När den avlidne är utlämnad för kistläggning upphör Region Norrbottens ansvar.

Vid donationsändamål

I de fall en patient remitterats från ett sjukhus till ett annat och syftet med remitteringen är att ta tillvara organ för donationsändamål när patienten avlidit står den enhet i regionen som utför åtaganden för transportkostnaden till hemorten.

Ansvar vid dödsfall utanför sjukvårdsinrättning i länet

I kommunens särskilda boendeformer

Kommunerna ansvarar för att ta hand om dem som avlider i särskilda boendeformer. Om den avlidne har ett implantat exempelvis pacemaker eller ICD (inopererad hjärtstarter) så måste den avlägsnas innan kistläggning.

Den hälsocentral där patienten var listad står för transportkostnaden till sjuk-

vårdsinrättning där borttagandet kan utföras. Region Norrbotten ansvarar för att läkare utfärdar nödvändiga intyg och att de skickas till rätt instans.

Dödsfall i bostad eller annan plats som inte är offentlig

Vid oväntat dödsfall i bostad eller annan plats som inte är offentlig kontaktas dagtid den hälsocentral där den avlidne var listad. Vid oklarheter, eller om det geografiskt finns en betydligt mer närbelägen hälsocentral, kontaktas denna. Jourtid kontaktas jourhavande distriktsläkare eller samjour.

En bedömning görs i varje enskilt fall om det är lämpligt att läkaren åker ut till platsen för att konstatera dödsfallet eller om den avlidne transporteras till akutmottagning/annan vårdinrättning eller bårhus, för konstaterande av dödsfall. Om den avlidne måste transporteras till vårdinrättning ansvarar Region Norrbotten transporten och den hälsocentral där patienten är listad står för transportkostnaden.

I situationer där det inte är nödvändigt att föra den avlidne till sjukhus för att konstatera dödsorsaken är det regionens uppgift att ordna transport till bårhus. Den hälsocentral där patienten är listad står för transportkostnaden, regionens faktiska kostnad för transporten ska sedan faktureras dödsboet. Regionens ansvar för transport av den avlidne upphör när den avlidne lämnas ut för kistläggning.

Närstående kan själva välja att ta över ansvaret för transporten till bårhus (gäller ej när intyg behöver utfärdas på vårdinrättning). I dessa fall står dödsboet för kostnaden och regionens ansvar upphör när den avlidne tas om hand om av transportören. De närståendes val ska dokumenteras i patientens journal.

På offentlig plats

När en person avlidit på offentlig plats och polis och läkare vidtagit regelmässiga åtgärder förs den avlidne till en av regionens sjukvårdsinrättningar. Transporten utförs av regionen eller polisen.

Vid konstaterat brott och säkra dödstecken kan polis besluta om att den avlidne kvarstannar på plats för teknisk undersökning. Därefter ordnar polisen med transport av den avlidne till akutmottagning/annan vårdenhet för konstaterande av dödsfall och utfärdande av dödsbevis.

Avliden som är uppenbart död kan transporteras direkt till rättsmedicinsk avdelning för konstaterande av dödsfall och utfärdande av dödsbevis.

Den hälsocentral vid vilken den avlidne var listad, står för transportkostnaden.

Ansvar vid dödsfall utanför Region Norrbotten

Remitterad patient

Har Region Norrbotten remitterat någon för vård utanför Region Norrbotten och denne avlider ansvarar regionen för att den avlidne transporteras till

bårhus i Norrbotten och står också för kostnaden. Se [Riksavtalet för utomlänsvård \(p 7.4\)](#).

Val av transportör sker i vissa fall i samråd med närstående och det sjukhus där den avlidne vårdats.

Kostnaden belastar anslaget för sjukresor.

Ej remitterad patient

Avlider någon på en vårdinrättning utanför Region Norrbotten utan att vara remitterad av Region Norrbotten eller vårdas personen utanför Region Norrbotten enligt en valfrihetsremiss är det närstående som svarar för att den avlidne transporteras till bårhus. Kostnaden för transporten belastar dödsboet.

Ansvar vid dödsfall utanför Sverige

Dödsboet ansvarar för transporten av en avliden svensk medborgare eller annan med permanent uppehållstillstånd i Sverige.

Ansvar vid dödsfall avseende invånare från annat län

Remitterad patient

Avlider en person från annat län i Norrbotten står dennes hemregion, [enligt Riksavtalet för utomlänsvård \(p 7.4\)](#), för kostnaderna för hemtransporten, under förutsättning att den avlidne var remitterad av hemregionen för vård i Norrbotten.

Ej remitterad patient

För en ej remitterad patient eller patient med valfrihetsremiss från annat län, är det närstående som svarar för att den avlidne transporteras till bårhus.

Bedömer läkare att klinisk obduktion är nödvändig av en avliden person från annat län har Region Norrbotten ansvaret för transport till obduktionslokal i Norrbotten och därefter till bårhus i Norrbotten.

Har dödsfallet skett på sjukhus står den enhet på sjukhuset där personen avled för eventuell transportkostnad till obduktionslokal och därefter bårhus. Har dödsfallet skett på hälsocentral eller annan plats står den hälsocentral som ligger geografiskt närmast den plats där dödsfallet inträffade för transportkostnad till obduktionslokal och därefter bårhus.

När den avlidne har utlämnats för kistläggning övergår ansvaret till dödsboet eller den avlidnes hemregion.

Ansvar vid utländska medborgares dödsfall

Utländsk medborgare

Avlider en utländsk medborgare från land inom EU/EES-området eller från land med vilket Sverige har konvention ska försäkringskassan faktureras för transportkostnaden och övrigt omhändertagande.

Avlider en utländsk medborgare från övriga länder ska dödsbo, försäkringsbolag eller annan faktureras för transportkostnaden och övrigt omhändertagande.

Bedömer läkare att klinisk obduktion är nödvändig av en avliden utländsk medborgare har Region Norrbotten ansvaret för transport till obduktionslokal och därefter till bårhus i Norrbotten.

Har dödsfallet skett på sjukhus står den enhet på sjukhuset där personen avled för eventuell transportkostnad till obduktionslokal och därefter bårhus. Har dödsfallet skett på hälsocentral eller annan plats står den hälsocentral som ligger geografiskt närmast den plats där dödsfallet inträffade för transportkostnad till obduktionslokal och därefter bårhus.

Övriga transporter

Region Norrbotten har inte i något fall ansvaret för att transportera den avlidne från bårhus till lokal för förvaring och visning eller ceremonilokal. Det är de närståendes ansvar.

Efterlevande

Underrättelse av dödsfallet till närstående

Verksamhetschefen ansvarar för att det finns lokal rutin för hur närstående meddelas om dödsfall, både väntade och oväntade samt om obduktion planeras och hur man dokumenterar att så skett.

Polismyndigheten kan vara behjälplig vid eftersökning av närstående. Bedöms dödsfallet som ett polisiärt ärende ansvarar polismyndigheten för att meddela närstående.

Se också till att de närstående får den information om dödsfallet som de behöver. Närstående bör om de så önskar få besked om dödsorsaken, under förutsättning att det inte finns hinder enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) eller tystnadsplikt enligt 6 kap. 12 § patientsäkerhetslagen (2010:659). Om dödsorsaken inte är känd och besked därför inte kan lämnas i samband med underrättelsen om dödsfallet, bör de närstående informeras om vem de kan vända sig till för att få besked. Dokumentera vilken information som lämnats till närstående.

Förmedla eventuellt kontakt med en kurator, kyrkan eller olika stödgrupper. Har närstående behov av akut samtalsstöd informeras ansvarig läkare om detta för fortsatt handläggning.

Använd gärna broschyren "[Hur gör jag nu?](#)"

Minderåriga barn

Till barn räknas personer upp till 18 år.

Blir ett barn utan vårdnadshavare kontaktas socialtjänsten som då övertar vårdnadsansvaret.

Visning av den avlidne

Sker enligt lokal rutin.

Är det aktuellt med rättsmedicinsk obduktion ska polis först lämna medgivande till att avlidne görs i ordning och att den får visas för närstående.

Visning av den avlidne kan även ske senare och ordnas då bårhuset eller av begravningsbyrån.

Den avlidnes egendom, bostad, husdjur, vapen och ammunition

Polisen kan tillfälligt ta hand om den avlidnes egendom om det behövs. Vid misstanke om brott har polisen initialt ansvaret för den avlidnes tillhörigheter.

Påträffas vapen och/eller ammunition kontaktas polis.

Finns det djur (alla sorts djur) som ingen annan kan omhänderta kontaktas länsstyrelsens djurskyddshandläggare helgfria vardagar under kontorstid och övrig tid polismyndigheten.

Ansvar för upprättande av lokala rutiner kring omhändertagande av avlidna

Verksamhetschef eller motsvarande inom hälso- och sjukvården ansvarar för att lokalt anpassade rutiner finns samt att berörd personal känner till de lokala rutinerna, anvisningen och gällande bestämmelser.

Checklista vid konstaterande av dödsfall utanför sjukhuset

- Inspektera omgivningen
- Fastställ identiteten
- Konstatera dödsfallet
- Gör yttre besiktning av kroppen
- Kontrollera förekomst av pacemaker, läkemedelspump etc.
- Ta ställning till om polis ska tillkallas
- Ta ställning till obduktion Vid klinisk obduktion; skicka remiss i gällande journalsystem
- Rättsmedicinsk undersökning beställs av polis.
- Fäst identitetsband runt höger handled eller fotled
- Förvissa dig om att anhöriga underrättas. Vid oklarheter; kontakta polis som kan ombesörja underrättelsen till anhöriga
- Lämna dina kontaktuppgifter så anhöriga kan nå dig vid behov
- Ta ställning till om hälsocentralen där patienten är listad ska kontaktas. T.ex. för diskussion angående obduktion
- Se till att värdeföremål avlägsnas från kroppen och se till att dessa omhändertas av polis, anhöriga eller socialtjänst
- Fyll i namnkort
- Utfärda dödsbevis som ska skickas till Skatteverket utan dröjsmål. Vid rättsmedicinsk undersökning ska polis erhålla dödsbeviset på plats och Skatteverket kopia
- Se till att begravningsentreprenör är kontaktad så att kroppen förs till bårhus.
- Ombesörj att dödsorsaksintyg utfärdas (inom 3 veckor), i normalfallet av hälsocentralen där patienten är listad. Den som ska utfärda dödsorsaksintyget har ansvaret för beslut om obduktion